

Учреждение образования
«Барановичский государственный университет»

Вестник БарГУ

Ежеквартальный научно-практический журнал

Издаётся с марта 2013 г.

Выпуск 8, март, 2020.

Серия «Педагогические науки.
Психологические науки. Филологические
науки (литературоведение)»

Учредитель: учреждение образования «Барановичский государственный университет».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Главный редактор журнала Кочурко Василий Иванович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, академик Белорусской инженерной академии, академик Международной академии технического образования, академик Международной академии наук педагогического образования, академик Академии экономических наук Украины, заслуженный работник образования Республики Беларусь, ректор учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Заместитель главного редактора журнала Климук Владимир Владимирович, кандидат экономических наук, доцент, проректор по научной работе учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ СЕРИИ

Мухтарова Шакира Мукашовна, доктор педагогических наук, профессор кафедры социальной работы и социальной педагогики Карагандинского государственного университета имени академика Е. А. Букетова (Караганда, Республика Казахстан).

Николаева Марина Владимировна, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии начального образования федерального бюджетного образовательного учреждения высшего профессионального образования «Волгоградский государственный социально-педагогический университет» (Волгоград, Российская Федерация).

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ СЕРИИ

Главный редактор серии

Клещёва Елена Анатольевна, кандидат психологических наук, доцент, заведующий кафедрой педагогики учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Ответственный секретарь серии

Захарченя Наталья Федоровна, старший преподаватель кафедры дошкольного образования и технологий учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Редактор текстов на английском языке

Пинюта Ирина Вячеславовна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры профессиональной иноязычной подготовки учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Шило Елена Валерьевна, старший преподаватель кафедры профессиональной иноязычной подготовки учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Пономарёва Елена Ивановна (*ответственный за направление «Педагогические науки»*), кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Яценко Татьяна Евгеньевна (*ответственный за направление «Психологические науки»*), кандидат психологических наук, доцент, заведующий кафедрой психологии и физического воспитания учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Фенчук Олег Николаевич (*ответственный за направление «Филологические науки»*), кандидат филологических наук, доцент кафедры филологии учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Белановская Ольга Викторовна, кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры психологии образования Института психологии учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Белая Елена Ивановна, кандидат педагогических наук, доцент, профессор кафедры филологии учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Бельский Александр Иванович, доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедрой истории белорусской литературы Белорусского государственного университета (Минск, Республика Беларусь).

Валитова Ирина Евгеньевна, кандидат психологических наук, доцент, профессор кафедры социальной работы учреждения образования «Брестский государственный университет имени А. С. Пушкина» (Брест, Республика Беларусь).

Глазырина Лариса Дмитриевна, доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры общей и дошкольной педагогики учреждения образования «Белорусский государственный университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Джига Надежда Дмитриевна, доктор психологических наук, доцент, профессор кафедры психологии и физического воспитания учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Дубешко Наталья Григорьевна, кандидат педагогических наук, заведующий кафедрой дошкольного образования и технологий учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Капранова Вера Анатольевна, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики учреждения образования «Минский государственный лингвистический университет» (Минск, Республика Беларусь).

Кремень Маркс Аронович, доктор психологических наук, профессор, профессор кафедры кадровой политики и психологии управления Академии управления при Президенте Республики Беларусь (Минск, Республика Беларусь).

Леонова Ева Александровна, кандидат филологических наук, доцент, профессор кафедры зарубежной литературы Белорусского государственного университета (Минск, Республика Беларусь).

Лопатик Татьяна Андреевна, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и менеджмента образования государственного учреждения образования «Академия последиplomного образования» (Минск, Республика Беларусь).

Макаревич Александр Николаевич, доктор филологических наук, доцент, профессор кафедры литературы и межкультурных коммуникаций учреждения образования «Могилёвский государственный университет имени А. А. Кулешова» (Могилёв, Республика Беларусь).

Олифирова Наталья Ивановна, кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры клинической и консультативной психологии Института психологии учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Пергаменщик Леонид Абрамович, доктор психологических наук, профессор, профессор кафедры социальной и семейной психологии Института психологии учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Пузыревич Наталья Леонидовна, кандидат психологических наук, доцент, заведующий кафедрой социальной и семейной психологии Института психологии учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Пучинская Татьяна Михайловна, кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой филологии учреждения образования «Барановичский государственный университет» (Барановичи, Республика Беларусь).

Тарантей Виктор Петрович, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и социальной работы учреждения образования «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы» (Гродно, Республика Беларусь).

Торхова Анна Васильевна, доктор педагогических наук, профессор, проректор по научной работе учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка» (Минск, Республика Беларусь).

Храмцова Флюра Ибрагимовна, доктор политических наук, профессор, кандидат педагогических наук, профессор кафедры управления и социальной работы филиала государственного образовательного учреждения высшего профессионального образования «Российский государственный социальный университет» (Минск, Республика Беларусь).

Адрес редакции:

ул. Войкова, 21, 225404 г. Барановичи.

Телефон: +375 (163) 64 34 77.

E-mail: vestnik@barsu.by.

Подписные индексы: 00993 — для индивидуальных подписчиков; 009932 — для организаций.

Свидетельство о регистрации средств массовой информации № 1533 от 30.07.2012, выданное Министерством информации Республики Беларусь.

В соответствии с приказом Высшей аттестационной комиссии Республики Беларусь от 21 января 2015 г. № 16 научно-практический журнал «Вестник БарГУ» серия «Педагогические науки. Психологические науки. Филологические науки (литературоведение)» включён в Перечень научных изданий Республики Беларусь для опубликования результатов диссертационных исследований по педагогическим и психологическим наукам, филологическим наукам (литературоведению).

Научно-практический журнал «Вестник БарГУ» включен в РИНЦ (Российский индекс научного цитирования), лицензионный договор № 06-01/2016.

Издатель: учреждение образования «Барановичский государственный университет».

Выходит на русском, белорусском и английском языках.

Журнал распространяется на территории Республики Беларусь.

Заведующий редакционно-издательской группой А. Ю. Сидоренко

Технический редактор Л. Н. Щербук

Компьютерная вёрстка С. М. Глушак

Корректор Н. Н. Колодко

Подписано в печать 18.03.2020. Формат 60 × 84 ¹/₈. Бумага ксероксная. Печать цифровая. Гарнитура Таймс. Усл. печ. л. 21,00.
Уч.-изд. л. 13,55. Тираж 100 экз. Заказ

Цена свободная.

Полиграфическое исполнение: Гродненское областное унитарное полиграфическое предприятие «Слонимская типография».
Свидетельство о государственной регистрации издателя, изготовителя, распространителя печатных изданий № 1/203 от 07.03.2014, № 2 от 25.02.2014.

Адрес: ул. Хлюпина, 16, 231800 Слоним, Гродненская обл.

© БарГУ, 2020

Репозиторий БарГУ

Установа адукацыі
«Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт»

Веснік БарДУ

Штоквартальны навукова-практычны часопіс

Выдаецца з сакавіка 2013 г.

Выпуск 8, сакавік, 2020.

Серыя «Педагагічныя навукі.
Псіхалагічныя навукі. Філалагічныя
навукі (літаратуразнаўства)»

Заснавальнік: установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт».

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

Галоўны рэдактар часопіса Качурка Васіль Іванавіч, доктар сельскагаспадарчых навук, прафесар, акадэмік Беларускай інжынернай акадэміі, акадэмік Міжнароднай акадэміі тэхнічнай адукацыі, акадэмік Міжнароднай акадэміі навук педагагічнай адукацыі, акадэмік Акадэміі эканамічных навук Украіны, заслужаны работнік адукацыі Рэспублікі Беларусь, рэктар установы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Намеснік галоўнага рэдактара часопіса Клімук Уладзімір Уладзіміравіч, кандыдат эканамічных навук, дацэнт, прарэктар па навуковай рабоце ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

МІЖНАРОДНЫ РЭДАКЦЫЙНЫ САВЕТ СЕРЫІ

Мухтарава Шакіра Мукашаўна, доктар педагагічных навук, прафесар кафедры сацыяльнай работы і сацыяльнай педагогікі Карагандзінскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя акадэміка Е. А. Букетава (Караганда, Рэспубліка Казахстан).

Нікалаева Марына Уладзіміраўна, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры педагогікі і псіхалогіі пачатковай адукацыі федэральнай бюджэтнай адукацыйнай установы вышэйшай педагагічнай адукацыі «Валгаградскі дзяржаўны сацыяльна-педагагічны ўніверсітэт» (Валгаград, Расійская Федэрацыя).

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ СЕРЫІ

Галоўны рэдактар серыі

Кляшчова Алена Анатольеўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры педагогікі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Адказны сакратар серыі

Захарчэня Наталля Фёдораўна, старшы выкладчык кафедры дашкольнай адукацыі і тэхналогій установы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Рэдактар тэкстаў на англійскай мове

Піньота Ірына Вячаславаўна, кандыдат педагагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры прафесійнай іншамоўнай падрыхтоўкі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Шыла Алена Валер'еўна, старшы выкладчык кафедры прафесійнай іншамоўнай падрыхтоўкі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Панамарова Алена Іванаўна (*адказны за напрамак «Педагагічныя навукі»*), кандыдат педагагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры педагогікі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Яцэнка Таццяна Яўген'еўна (*адказны за напрамак «Псіхалагічныя навукі»*), кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры псіхалогіі і фізічнага выхавання ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Фянчук Алег Мікалаевіч (*адказны за напрамак «Філалагічныя навукі (літаратуразнаўства)»*), кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры філалогіі ўстановы адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Аліфіровіч Наталля Іванаўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры клінічнай і кансультацыйнай псіхалогіі Інстытута псіхалогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Беланоўская Вольга Віктараўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры псіхалогіі адукацыі Інстытута псіхалогіі ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Белая Алена Іванаўна, кандыдат педагагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры філалогіі ўстановаў адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Бельскі Аляксандр Іванавіч, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Валітава Ірына Яўгеньеўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры сацыяльнай работы ўстановаў адукацыі «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна» (Брэст, Рэспубліка Беларусь).

Глазырына Ларыса Дзмітрыеўна, доктар педагагічных навук, прафесар, прафесар кафедры агульнай і дашкольнай педагогікі ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Джыга Надзея Дзмітрыеўна, доктар псіхалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры псіхалогіі і фізічнага выхавання ўстановаў адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Дубешка Наталія Рыгораўна, кандыдат педагагічных навук, загадчык кафедры дашкольнай адукацыі і тэхналогій установаў адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Капранава Вера Анатолеўна, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры педагогікі ўстановаў адукацыі «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Крэмень Марк Аронавіч, доктар псіхалагічных навук, прафесар, прафесар кафедры кадравай палітыкі і псіхалогіі кіравання Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Лапацік Таццяна Андрэеўна, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры педагогікі і менеджменту адукацыі дзяржаўнай установаў адукацыі «Акадэмія паслядыпломнай адукацыі» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Лявонава Ева Аляксандраўна, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры замежнай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Макарэвіч Аляксандр Мікалаевіч, доктар філалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры літаратуры і міжкультурных камунікацый установаў адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова» (Магілёў, Рэспубліка Беларусь).

Пергаменшчык Леанід Абрамавіч, доктар псіхалагічных навук, прафесар, прафесар кафедры сацыяльнай і сямейнай псіхалогіі Інстытута псіхалогіі ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Пузырэвіч Наталія Леанідаўна, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры сацыяльнай і сямейнай псіхалогіі Інстытута псіхалогіі ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Пучынская Таццяна Міхайлаўна, кандыдат педагагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры філалогіі ўстановаў адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт» (Баранавічы, Рэспубліка Беларусь).

Таранцей Віктар Пятровіч, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры педагогікі і сацыяльнай работы ўстановаў адукацыі «Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы» (Гродна, Рэспубліка Беларусь).

Торхава Ганна Васільеўна, доктар педагагічных навук, прафесар, прарэктар па навуковай рабоце ўстановаў адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Храмцова Флюра Ібрагімаўна, доктар палітычных навук, прафесар, кандыдат педагагічных навук, прафесар кафедры кіравання і сацыяльнай работы філіяла дзяржаўнай адукацыйнай установаў вышэйшай прафесійнай адукацыі «Расійскі дзяржаўны сацыяльны ўніверсітэт» (Мінск, Рэспубліка Беларусь).

Адрас рэдакцыі:

вул. Войкава, 21, 225404 г. Баранавічы.

Тэлефон: +375 (163) 64 34 77.

E-mail: vestnik@barsu.by.

Падпісныя індэксы: 00993 — для індывідуальных падпісчыкаў; 009932 — для арганізацый.

Пасведчанне аб рэгістрацыі сродкаў масавай інфармацыі № 1533 ад 30.07.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

У адпаведнасці з загадам Вышэйшай атэстацыйнай камісіі Рэспублікі Беларусь ад 21 студзеня 2015 г. № 16 навукова-практычны часопіс «Вестнік БарДУ» серыя «Педагагічныя навукі. Псіхалагічныя навукі. Філалагічныя навукі (літаратуразнаўства)» уключаны ў Пералік навуковых выданняў Рэспублікі Беларусь для апублікавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў па педагагічных і псіхалагічных навук, філалагічных навук (літаратуразнаўстве).

Навукова-практычны часопіс «Вестнік БарДУ» уключаны ў РІНЦ (Расійскі індэкс навуковага цытавання), ліцэнзійны дагавор № 06-01/2016.

Выдавец: установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт».

Выходзіць на рускай, беларускай і англійскай мовах.
Часопіс распаўсюджваецца на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь.

Загладчык рэдакцыйна-выдавецкай групы Г. Ю. Сідарэнка
Тэхнічны рэдактар Л. М. Шчарбук
Камп'ютарная вёрстка С. М. Глушак
Карэктар Н. М. Каладко

Падпісана да друку 18.03.2020. Фармат 60 × 84 ¹/₈. Папера ксерасная. Друк лічбавы. Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 21,00. Ул.-выд. арк. 13,55. Тыраж 100 экз. Заказ

Кошт свабодны.

Паліграфічнае выкананне: Гродзенскае абласное ўнітарнае паліграфічнае прадпрыемства «Слоніўская тыпаграфія». Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/203 ад 07.03.2014, № 2 ад 25.02.2014.

Адрас: вул. Хлюпіна, 16, 231800 Слонім, Гродзенская вобл.

© БарДУ, 2020

Репозиторий БарДУ

Educational institution
“Baranovichi State University”

BarSU Herald

A quarterly scientific and practical journal

Published since March 2013

Volume 8, March, 2020.

Series “Education. Psychology.
Philology (Literary studies)”

Promoter: educational institution “Baranovichi State University”.

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief Vasily Ivanovich Kochurko, Doctor of Agriculture, Professor, Member of the Belarusian Academy of Engineering, Member of the International Academy of Technical Education, Member of the International Academy of Pedagogical Education, Member of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Distinguished educator of the Republic of Belarus, Rector of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Deputy Editor-in-Chief Vladimir Vladimirovich Klimuk, Ph. D. in Economic Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Research of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF THE SERIES

Shakira Mukashovna Muhtarova, Doctor of Education, Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogy of Karaganda State University named after the academician E. A. Buketov (Karaganda, the Republic of Kazakhstan).

Marina Vladimirovna Nikolaeva, Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Elementary Education of the federal budget educational institution of higher professional education “Volgograd State Socio-pedagogical University” (Volgograd, the Russian Federation).

EDITORIAL BOARD OF THE SERIES

Series Executive Editor

Elena Anatolyevna Klescheva, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Senior Editor

Natalia Fyodorovna Zaharchenya, Senior lecturer of the Department of Pre-school Education and Technology of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

English Text Editor

Irina Vyacheslavovna Piniuta, Ph. D. in Education, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional Foreign Language Training of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Elena Valeryevna Shilo, senior lecturer of the Department of Professional Foreign Language Training of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Elena Ivanovna Ponomaryova (*in charge of the subject area “Pedagogy”*), Ph. D. in Education, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Tatyana Evgenyevna Yatsenko (*in charge of the subject area “Psychology”*), Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Head of the Department of Psychology and Physical Education of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Oleg Nikolayevich Fenchuk (*in charge of the subject area “Philology”*), Ph. D. in Philology, Associate Professor of the Department of Philology of the educational institution “Baranovichi State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Olga Victorovna Belanovskaya, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology of Education in the Institute of Psychology of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Elena Ivanovna Belaya, Ph. D. in Education, Associate Professor, Professor of the Department of Philology of the educational institution “Baranovich State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Alexandr Ivanovich Belskiy, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of History of Belarusian Literature of Belarusian State University (Minsk, the Republic of Belarus).

Irina Yevgenyevna Valitova, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Professor of the Department of Social Work of the educational institution “Brest State University named after A. S. Pushkin” (Brest, the Republic of Belarus).

Larisa Dmitrievna Glazyrina, Ph. D. in Education, Professor, Professor of the Department of General and Preschool Pedagogy of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Nadezhda Dmitrievna Dzhiga, Doctor of Psychology, Associate Professor, Professor of the Department of Psychology and Physical Education of the educational institution “Baranovich State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Natalya Grigorevna Dubeshka, Ph. D. in Education, Head of the Department of Preschool Education and Technology of the educational institution “Baranovich State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Vera Anatolyevna Kapranova, Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Pedagogy of the educational institution “Minsk State Linguistic University” (Minsk, the Republic of Belarus).

Marks Aronovich Kremen, Doctor of Psychology, Professor, Professor of the Department of Staff Policy and Management Psychology of the educational institution “Academy of Public Administration under the Aegis of the President of the Republic of Belarus” (Minsk, the Republic of Belarus).

Eva Alexandrovna Leonova, Ph. D. in Philology, Associate Professor, Professor of the Department of Foreign Literature of Belarusian State University (Minsk, the Republic of Belarus).

Tatyana Andreevna Lopatik, Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Education Management of the educational institution “Academy of Postgraduate Education” (Minsk, the Republic of Belarus).

Alexandr Nikolayevich Makarevich, Doctor of Philology, Associate Professor, Professor of the Department of Literature and Intercultural Communication of the educational institution “Mogilev State University named after A. A. Kuleshov” (Mogilev, the Republic of Belarus).

Natalya Ivanovna Olifirovich, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Clinical and Counseling Psychology of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Leonid Abramovich Pergamenschik, Doctor of Psychology, Professor, Professor of the Department of Social and Family Psychology of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Natalya Leonidovna Puzyrevich, Ph. D. in Psychology, Associate Professor, Head of the Department of Social and Family Psychology of the Institute of Psychology of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Tatyana Mihailovna Puchinskaya, Ph. D. in Education, Associate Professor, Head of the Department of Philology of the educational institution “Baranovich State University” (Baranovichi, the Republic of Belarus).

Victor Petrovich Tarantey, Doctor of Education, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Social Work of the educational institution “Grodno State University named after Y. Kupala” (Grodno, the Republic of Belarus).

Anna Vasilyevna Torhova, Doctor of Education, Professor, Vice-rector for Research Work of the educational institution “Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank” (Minsk, the Republic of Belarus).

Flyura Ibragimovna Hramtsova, Doctor of Political Sciences, Professor, Ph. D. in Education, Professor of the Department of Management and Social Work of the branch of the state educational institution of higher professional education “Russian State Social University” (Minsk, the Republic of Belarus).

Editorial address:

21 Voykova Str., 225404 Baranovichi.

Phone: +375 (163) 45 46 28.

E-mail: vestnik@barsu.by.

Subscription indices: 00993 — for individual subscribers; 009932 — for companies.

The certificate of the registration of mass media № 1533 of 30.07.2012 issued by the Ministry of Information of Belarus.

In accordance with the order of the board of the Higher Attestation Commission of the Republic of Belarus, on January 21, 2015 № 16 the scientific and practical journal “BarSU Herald” the series “Education. Psychology. Philology (Literary studies)” was included in the list of the scientific publications of the Republic of Belarus for publishing the results of dissertation research on pedagogical, psychological and philological sciences (Literary studies).

Scientific-and-practical journal “BarSU Herald” is included into RSCI (Russian Science Citation Index), license agreement № 06-01/2016.

Published: educational institution “Baranovich State University”.

Issued in Russian, Belarusian and English.

The journal is distributed on the territory of the Republic of Belarus.

Managing editor A. Y. Sidorenko
Technical editor L. N. Scherbuk
Desktop Publishing S. M. Glushak
Proofreader N. N. Kolodko

Signed print 18.03.2020. Format 60 × 84 ¹/₈. Paper xerox. Digital printing. Headset Times. Conv. pr. s. l. 21,00. Acc.-pub. s. l. 13,55.
Circulation of 100 copies. Order

Free price.

Printing performance: Grodno Regional Printing Unitary Enterprise “Slonim printing establishment”. The state registration certificate of the publisher, manufacturer and publications distributor № 1/203 of 07.03.2014, № 2 of 25.02.2014.

Address: 16 Hlyupin St., 231800 Slonim, Grodno region.

© BarSU, 2020

Репозиторий БарГУ

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бужинская Н. А. Содержание воспитания безопасного поведения у детей дошкольного возраста с особенностями психофизического развития в условиях инклюзивного образования	13
Каранец Е. М. Развитие у детей дошкольного возраста умения осваивать личное пространство	20
Кривуть М. Л. Коммуникативная компетентность будущих педагогов инклюзивного образования: результаты исследования	25
Нижникова А. Б. Совершенствование музыкально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки в учреждениях высшего образования	34
Пономарёва Е. И., Карачун Т. В. Кросскультурное взаимодействие как условие обучения взрослых иностранному языку	39
Унсович А. Н., Толкач А. Г. Повышение эффективности управления в системе высшего образования и качества подготовки специалистов в условиях цифровой трансформации образовательного процесса	46
Хуторова М. Н. Управляемое самообучение информатике курсантов учреждений образования Министерства внутренних дел Республики Беларусь	56

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бантюкова Е. М. К вопросу об адаптации курсантов в особых условиях учебно-профессиональной деятельности	64
Валитова И. Е. Особенности эмоционального компонента взаимодействия матери и ребенка раннего возраста с отклонениями в развитии	69
Джиги Н. Д. Взаимосвязь самооценки студентов с мотивацией достижения успеха	78
Джиги Н. Д. Формирование профессиональной пригодности школьников и студентов как система	84
Клещёва Е. А., Черник А. В. Типология приёмных матерей из профессиональных замещающих семей	95
Пономарёва Л. Г. Особенности когнитивного и аффективного компонентов самосознания у женщин с признаками нарушений пищевого поведения	102
Селезнёва И. Н. Образ ребенка с особыми образовательными потребностями в представлениях педагогов с разным уровнем коммуникативной толерантности	108
Стреленко А. А., Колмычевская Е. Н. Представления матери об образах абстрактного и реального ребенка	114
Хриптович В. А. Маркеры аддиктивной и нормативной социализации личности обучающихся подросткового и юношеского возраста	123
Яценко Т. Е. Разработка и психометрическая проверка «Опросника академической виктимности»	129

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Литературоведение

Будник О. А. Типология героев и композиционно-повествовательные особенности повести И. Пташникова «Гартак»	139
Гладкова А. А. Художественная интерпретация исторических реалий смутного времени в романе Ф. А. Оссендовского “Łisowczyzu”	145
Копырюлин С. В. Образы Дикого поля и степи в творчестве казачьего поэта Н. Н. Евсеева («Дикое поле» и «Крылатый шум»)	150
Костина Ж. В. Эстетический идеал поэзии Винцеса Коротынского в контексте сентиментализма	157
Минскевич С. Л. «Крымские сонеты» Адама Мицкевича в переводе Максима Танка	163

ЗМЕСТ

ПЕДАГАГІЧНЫЯ НАВУКІ

Бужынская Н. А. Змест выхавання бяспечных паводзін у дзяцей дашкольнага ўзросту з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця ва ўмовах інклюзіўнай адукацыі	13
Каранец К. М. Развіццё ў дзяцей дашкольнага ўзросту ўмення асвойваць асабістую прастору	20
Крывуць М. Л. Камунікатыўная кампетэнтнасць будучых педагогаў інклюзіўнай адукацыі: вынікі даследавання	25
Ніжнікава А. Б. Удасканаленне музычна-выканальніцкай падрыхтоўкі будучых настаўнікаў музыкі ва ўстановах вышэйшай адукацыі	34
Панамарова А. І., Карачун Т. В. Кроскультурнае ўзаемадзеянне як умова навучання дарослых замежнай мове	39
Унсовіч А. М., Толкач А. Г. Павышэнне эфектыўнасці кіравання ў сістэме вышэйшай адукацыі і якасці падрыхтоўкі спецыялістаў ва ўмовах лічбавай трансфармацыі адукацыйнага працэсу	46
Хутарова М. М. Кіруемае саманавучанне інфарматыцы курсантаў устаноў адукацыі Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь	56

ПСІХАЛАГІЧНЫЯ НАВУКІ

Банцокова А. М. Да пытання аб адаптацыі курсантаў у асаблівых умовах вучэбна-прафесійнай дзейнасці	64
Валітава І. Я. Асаблівасці эмацыянальнага кампанента ўзаемадзеяння маці і дзіцяці ранняга ўзросту з адхіленнямі ў развіцці	69
Джыга Н. Дз. Узаемасувязь адносін да сябе студэнтаў з матывацыяй дасягнення поспеху	78
Джыга Н. Дз. Фарміраванне прафесійнай прыгоднасці школьнікаў і студэнтаў як сістэма	84
Кляшчова А. А., Чэрнік А. В. Тыпалогія прыёмных маці з прафесійных замяшчальных сем'яў	95
Панамарова Л. Г. Асаблівасці кагнетыўнага і афектыўнага кампанентаў самасвядомасці ў жанчын з прыкметамі парушэнняў харчовых паводзін	102
Селязнёва І. М. Вобраз дзіцяці з асаблівымі адукацыйнымі патрэбамі ва ўяўленнях педагогаў з розным узроўнем камунікатыўнай талерантнасці	108
Страленка Г. А., Калмычэўская А. М. Уяўленні маці пра вобразы абстрактнага і рэальнага дзіцяці	114
Хрыптовіч В. А. Маркеры адыктыўнай і нарматыўнай сацыялізацыі асобы навучэнцаў падлеткавага і юнацкага ўзросту	123
Яцэнка Т. Я. Распрацоўка і псіхаметрычная праверка «Апытальніка акадэмічнай віктымнасці»	129

ФІЛАЛАГІЧНЫЯ НАВУКІ

Літаратуразнаўства

Буднік В. А. Тыпалогія герояў і кампазіцыйна-апавядальныя адметнасці аповесці І. Пташнікава «Тартак»	139
Гладкова Г. А. Мастацкая інтэрпрэтацыя гістарычных рэалій смутнага часу ў рамане Ф. А. Асяндоўскага «Lisowczycy»	145
Капырулін С. В. Вобразы Дзікага поля і стэпу ў творчасці казацкага паэта М. М. Яўсеева («Дзікае поле» і «Крылаты шум»)	150
Косціна Ж. В. Этэтычны ідэал паэзіі Вінцэся Каратынскага ў кантэксце сентыменталізму	157
Мінскевіч С. Л. «Крымскія санеты» Адама Міцкевіча ў перакладзе Максіма Танка	163

CONTENTS

EDUCATION

Buzhinskaya N. A. Content of safe behaviour up-bringing of preschool children with special psycho-physical development in conditions of inclusive education	13
Karanets E. M. Development in children of preschool agency ability to develop personal space	20
Krivut M. L. Pre-service teachers' communicative competence for inclusive education: results of research	25
Nizhnikova A. B. Improvement of music-performance training of future music teachers in institutions of higher education	34
Ponomariova E. I., Karachun T. V. Cross-cultural interaction as a condition for teaching adults a foreign language	39
Unsovich A. N., Talkach A. G. Management efficiency improvement and the quality of specialists training within the higher education system in the context of the digital transformation of the educational process	46
Khutorova M. N. Managed self-study of informatics of cadets of educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Belarus	56

PSYCHOLOGY

Bantiukova E. M. To the problem of cadets' adaptation in specific conditions of professional training activity	64
Valitova I. E. Peculiarities of the emotional component of the interaction of mother with an early age child with developmental disability	69
Jiga N. D. The relationship of the self-relation of students to the motivation for success	78
Jiga N. D. Formation of professional suitability of schoolchildren and students as a system	84
Klesheva E. A., Chernik A. V. Typology of foster mothers from professional substitute families	95
Ponomarova L. G. Peculiarities of cognitive and affective components of self-consciousness among women with the tendency to eating disorders	102
Seleznova I. N. The image of a child with special educational needs in the representation of teachers with different levels of communicative tolerance	108
Strelenko A. A., Kolmychevskaya E. N. Representations of a mother about abstract and real child images	114
Hriptovich V. A. Markers of addictive and normative socialization of personality of students of teenagers and youth	123
Yatsenka T. E. Development and psychometric check of the academic victimity questionnaire	129

PHILOLOGY

Literary studies

Budnik V. A. The typology of the heroes and the composite narrative properties of the novel "Tartak" by I. Ptashnikov	139
Gladkova A. A. Artistic interpretation of historical realia time of troubles in the novel "Lisowczycy" by F. A. Ossendowski	145
Kopyryilin S. V. Wild field and steppe images in creation of cossack poet N. N. Evseev ("Dikoe pole" and "Krilatyy shum")	150
Kostina Zh. V. Aesthetic ideal of poetry by Vintsent Korotynsky in the context of sentimentalism	157
Minskevich S. L. "Crimean sonnets" by Adam Miczkevich translated by Maxim Tank	163

УДК 821.161.3-09

Ж. В. Косціна

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт»,
Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, вул. Войкава, 21, 225404 Баранавічы,
Рэспубліка Беларусь, +375 (29) 725 54 36, 453463@tut.by

ЭСТЭТЫЧНЫ ІДЭАЛ ПАЭЗІІ ВІНЦЭСЯ КАРАТЫНСКАГА Ў КАНТЭКСТЕ СЕНТЫМЕНТАЛІЗМУ

У артыкуле разглядаецца паэтычная творчасць В. Каратынскага з мэтай выяўлення эстэтычнага ідэалу ў сувязі з праблемай станаўлення і развіцця сентыменталізму ў беларускай літаратуры XIX стагоддзя. Аналіз вершаў «Над калыскай», «Пастрыжыны», «Любасць» з пазіцыяй агульнафілалагічнай цэласнасці даказвае, што аксіялагічныя арыенціры эстэтычнага ідэалу беларускай літаратуры нарадзіліся ў першай палове XIX стагоддзя. Крыніцай прыгожага была вусная народная творчасць, бо толькі яна, на думку Каратынскага-сентыменталіста, змагла захаваць хрысціянскае разуменне сутнасці прыроды, сацыяльных паводзін асобы.

Ключавыя словы: эстэтычны ідэал; сентыменталізм; пейзаж; калыханка; песня; пачуццё; сям'я.
Бібліягр.: 7 назваў.

Zh. V. Kostina

Baranovichi State University, Ministry of Education of the Republic of Belarus, 21 Voikov Str.,
225404 Baranovichi, the Republic of Belarus, +375 (29) 725 54 36, 453463@tut.by

AESTHETIC IDEAL OF POETRY BY VINTSENT KOROTYNSKY IN THE CONTEXT OF SENTIMENTALISM

The article examines the poetic work of V. Korotynsky in order to identify the aesthetic ideal in connection with the problem of the formation and development of sentimentalism in Belarusian literature of the XIX century. The analysis of the poems "Nad Kalyskay", "Pastryzhany", "Lyubast" (from the standpoint of General philological integrity) proves that the axiological guidelines of the aesthetic ideal of Belarusian literature were born in the first half of the XIX century. The source of beauty was oral folk art, because only it, according to Korotynsky, who was a sentimentalist, was able to preserve the Christian understanding of the essence of nature, the social behaviour of the individual.

Key words: aesthetic ideal; sentimentalism; landscape; lullaby; song; feeling; family.
Ref.: 7 titles.

Уводзіны. Эстэтычны ідэал выступае асноўнай катэгорыяй мастацкай літаратуры. Пытанне эстэтычнага ідэалу турбуе даследчыкаў як у тэарэтычным, так і ў метадалагічным плане (Г. М. Паспелаў, Ю. Б. Бораў, В. Я. Халізеў). У апошнім выпадку неабходна падкрэсліць, што ён уяўляе сабой вызначаны прынцып даследавання мастацкіх твораў, які скіраваны на пазнанне індывідуальна-непаўторнага і гістарычна-тыпалагічнага ў творчым вопыце пісьменніка. Яго сфера — літаратурныя феномены, якія з'явіліся дзякуючы намаганням творчай асобы [5].

Першая палова XIX стагоддзя можа быць названа перыядам «станаўлення беларускай мастацкай традыцыі» (А. С. Яскевіч), што абумовіла далейшае фарміраванне ідэйнага зместу нацыянальнай літаратуры ажно да першай трэці XX стагоддзя (канцэпцыя адзінай плыні, сфармуляваная І. Э. Багдановіч). Неабходнасць разгляду эстэтычнага ідэалу паэзіі Вінцэся Каратынскага тлумачыцца тым, што духоўныя каштоўнасці, якія выступаюць, побач з гармоніяй, асноўнай катэгорыяй эстэтычнага ідэалу, могуць па-рознаму тлумачыцца ў залежнасці ад магістральных рухаў і тэндэнцый развіцця грамадства, пад знакам якіх праходзіць тая або іншая эпоха.

Асноўная частка. Творчасць В. Каратынскага, як і ўся новая беларуская літаратура, уяўляе сабой сінтэз трох мастацкіх напрамкаў: рамантызму, сентыменталізму і рэалізму. Сентыменталізм (фр. *sentiment* пачуццё) — мастацкі напрамак, які запачаткаваўся ў сярэдзіне XVIII стагоддзя ў англійскай літаратуры. У творах сентыменталізму адлюстравалася асуджэнне эгаізму, жорсткасці прадстаўнікоў пануючага класа і спачуванне звычайнаму чалавеку. Сентыменталізм на першае месца вывеў маленькага чалавека, яго штодзённае жыццё, думкі і перажыванні. Літаратура сентыменталізму як адзін з напрамкаў сталага Асветніцтва нараджалася ва ўмовах усведамлення абмежаванасці магчымасцей розуму. Сентыменталісты дадалі да гэтага паняцце «пачуццё». Культ пачуцця не прырэчыў культу розуму. Таму, паводле сентыменталістаў, прырода — разумная, а розум — прыродны. Менавіта да прыроды, да натуральнасці імкнуліся павярнуць чалавека прадстаўнікі гэтага напрамку, мяркуючы, што пачуцці, якімі надзяляе чалавека прырода, зрабяць яго добрым, справядлівым і шчаслівым [1, с. 163]. Хоць ідэалы сентыменталістаў былі ўтапічнымі і кансерватыўнымі (пачуцці чалавека развіваюцца ў грамадскіх умовах, выхоўваюцца ў асобе навакольным асяроддзем, гістарычнымі абставінамі), гэты напрамак унёс у літаратуру шмат новага. У творы мастацкай літаратуры прыходзіць новы герой, прычым характар чалавека раскрываецца больш глыбока і шырока, асабліва яго ўнутраны свет, яго пачуцці і перажыванні. Упершыню ў літаратуру шырока ўваходзіць паказ прыроды, яе краявідаў. Асноўнымі тэмамі сентыменталістаў былі наступныя: сельская ідылія; элегічныя настроі; узвышэнне кахання і сяброўства; ідэалізацыя патрыярхальнасці і пастаральнасці; адмаўленне ад цывілізацыі і паяднанне з прыродай.

У беларускай літаратуры сентыменталізм як напрамак не склаўся, але даволі выразнае адлюстраванне атрымаў у творчасці Уладзіслава Сыракомлі, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Яна Чачота, Тадэвуша Лады-Забалоцкага, Яна Баршчэўскага і Вінцэся Каратынскага.

Эстэтычны ідэал Каратынскага-сентыменталіста выяўляецца ў вершы «Над калыскай» — першым вершы, які быў надрукаваны ў часопісе «Biblioteka Warszawska» ў 1856 годзе. Да верша быў зроблены каментарый, напісаны Уладзіславам Сыракомлем. «У майскім нумары, — пісаў ён, — грамадскасць сустракае пад хвалючым вершам «Над калыскай» невядомае ёй дагэтуль імя Вінцэся Каратынскага. Мы ведаем шмат твораў гэтага аўтара, з якіх невялікі зборнік «Чым хата багата, тым рада» ідзе ў гэтую хвілю ў друк. Аўтар абуджае ў нас занадта моцнае спачуванне, каб мы віталі новую з’яву дачаснымі пахваламі. Цярністую дарогу пісьменніка ён выбраў сам — сам сабе няхай будзе абавязаны сваім поспехам» [4, с. 5]. Менавіта лірнік Літвы Сыракомля зрабіў вялікі ўклад у фарміраванне маладога таленту, які выяўляецца ў падачы вобразаў, якія Каратынскі ў вершах не проста пераймае, а своеасабліва, па-мастацку падае, нібыта працягваючы і ўзбагачаючы набыткі «старэйшага брата». Назва верша «Над калыскай» — сведчанне гэтаму, бо верш з такой жа назвай мы знаходзім у Сыракомлі. Ён у той час быў ужо даволі вядомым і прызнаным паэтам, зрабіў каментарый да верша свайго вучня і тым самым «паручаецца» за Каратынскага, прызнае яго талент.

Верш напісаны ў форме калыханкі, што часта ў народзе ўспрымаецца як своеасаблівае жыццёвая праграма, якую даюць малому дзіцяці. Гэта дае падставу гаварыць пра фальклорную аснову верша. Вобраз маці ў вершы алегарычны — Маці-Радзіма варожыць лёс сыну-беларусу. Яе роздум складае аснову калыханкі.

Даследчык фальклору К. П. Кабашнікаў сцвярджае, «што калыханка разлічана на незвычайнага слухача. Яе спяваюць нават тады, калі немаўля яшчэ не разумее слоў. Пазней праз песню дзіця атрымлівае першыя ўяўленні пра навакольны свет» [3, с. 56]. Але гэтая асаблівасць накіраванасці калыханкі не адмаўляе наяўнасці ў ёй элементаў маралі і павучання. Менавіта на апошнія робіць акцэнт В. Каратынскі ў вершы-калыханцы. На тое, што гэта сапраўды калыханка, нам указвае і наяўнасць у вершы характэрных спалучэнняў «люлі, дзетка», «люлі, спі» і выразны рытм, напеўнасць. Вобразы ж сарочкі-белабочкі, катка, рыбка,

паяска — характэрныя вобразы вуснапаэтычнай творчасці, кожны з якіх выконвае ідэйна-эстэтычную ролю. Нашы продкі выкарыстоўвалі вобраз сарокі ў якасці ахоўнага прадмета, які засцерагаў ад іншых дэманічных істот. Пас, або пояс, валодае разнастайнымі магчымымі ўласцівасцямі: адна з іх — ахоўвае цела ад хваробаў і няшчасцяў, служыць абярэгам-кругам. У вершы Каратынскага ў якасці рэфрэну выкарыстаны радкі: «Вунь сарочка, / Белабочка, / З-за лясцоў спяшае ў хатку, / Залаты нясе дзіятку / Вабны пас!» [4, с. 53]. Выкарыстанне рэфрэну — гэта рыса калыханкі як жанру вуснай народнай творчасці, у той жа час — удалы «ход» Каратынскага, які дазволіў не згубіць у сур'ёзным роздуме і ў сацыяльным змесце верша характэрную напеўнасць. Асноўны змест верша, які і з'яўляецца яго «арыгінальнай» часткай, склаў маналог маці — гэта код, што даецца малому дзіцяці. Для немаўляці гэтага верша: заўсёды шукаць Боскай абароны, ніколі не сумнявацца ў яго літасці, бо чалавека ён не пакідае: «Рукі звяснуць у адчаі, / З правых не зыходзь дарог! / Бога кліч, ён літасць мае, / Неба сілы дабаўляе, / Там ласкавы Бог» [4, с. 53]. Менавіта гэты матыў — матыў лучнасці чалавека і Бога — дазваляе нам гаварыць пра В. Каратынскага як пра прыхільніка сентыменталізму.

Яшчэ адзін з першых вершаў, якім паэт гучна заявіў пра свой талент, — верш «Пастрыжыны», які пачынаў зборнік «Чым хата багатая, тым рада». Уладзіслаў Сыракомля ў праявіў прадмову да кнігі «Слоўца да чытача» пісаў: «Колькі год жывучы ў маім доме, з тых жа вясковых крыніц, любові да народа, прыроды, кнігі, долі і нядолі чэрпаў ён натхненне, што і мы самі. Надзелены ад нараджэння здольнасцю, ад нас, можа пераняў ён ахвоту да песні, пры нас, можа развіў яе, але развіў самабытна» [4, с. 5]. У вершаванай прадмове «Вінцэнту Каратынскаму пры выданні “Чым хата багатая”» больш вопытны калега, звяртаючыся да тутэйшых людзей, заклікае: «Сардэчныя людзі, сыны Беларусі! / Вы дар небагацый паэтаў прымеце! / Ударце званчэй нам у родныя струны! / Павінны быць рады, што з вамі на варту / Паэта-змаганнік становіцца юны. / Сустрэньце ж вы гранне братэрскае сэрцам, / Хай водгук у сэрцах навек застанеца!» [6, с. 6].

«Пастрыжыны» — так у назве аднаго з першых сваіх вершаў В. Каратынскі вызначыў наступны жыццёвы этап свайго лірычнага героя.

Пастрыжыны — абрад, які сімвалізуе важны момант у жыцці чалавека. Ён прысутнічае як у народнаабрадавай, так і ў царкоўнай традыцыі. У першай, якая паўплывала на фарміраванне старашляхецкай сармацкай традыцыі, азначаў пераход ад дзіцячага ўзросту да падлеткавага. Цудоўна апісаў гэты абрад Уладзімір Караткевіч у рамане «Каласы пад сярпом тваім», калі Алесь Загорскі падстрыгаецца ў падлеткі згодна звычайу роднай зямлі. Але абрад, які здзяйсняе лірычны герой гэтага твора, блізкі да хрысціянскай традыцыі. Рукапалажэнне, або пасвячэнне ў духоўны сан, бывае двух родаў: для белага (шлюбнага) — выпускнік семінарыі становіцца іерэем і адначасова, уступаючы ў шлюб, атрымлівае прыход, і чорнага (бяшлюбнага) — гэта поўнае адрачэнне ад «зямных радасцяў», падпарадкаванне чалавека царкве і манастырскаму ўставу. Пасля пострыгу яму даецца новае імя. Але перад тым, як прыняць манаскі сан, асоба рыхтуецца да яго: гэта пост і малітва [7, с. 65]. Вінцэс Каратынскі па-мастацку «абыгрывае» гэты абрад. Прымаючы сан «паэта», лірычны герой посціцца, бо ўся яго яда — «хлеб у сурвэце, хлеб цьмяны ратая», а жыццёвы ўстаў зашыфраваны ў словах «працую за так і да ўпаду». Жыццёвы шлях нацыянальна і сацыяльна зарыентаваны: «Ліцвін я — ах, людцы, вялікі мне сорам / За свой перад вамі дабытак: / Прысмакаў не мае сялянскі мой хорам / Ласункам не ўсцешыць спажытак» [4, с. 14].

Такім чынам, эстэтычны ідэал творчасці Вінцэса Каратынскага — служэнне паэтычнай музы селяніну, абуджэнне яго нацыянальнай годнасці. Гэтаму спрыяе, на думку аўтара, успамін пра слаўную гісторыю краю: «Я ведаю, край мой дзівіў песнярамі, / Пры іх не хмурнела гасціна, / Бо радасць святліла з душы прамянямі / Шчаслівай да слёзаў часінай» [4, с. 15]. Пастрыжыны пачынаюцца малітвамі да Бога, але гэта не марныя просьбы, а «ўбогая песня». Цікавая этымалогія гэтага слова: песня ў Бога, ад Бога, да Бога. Спявае яе

жня, араты, а падслухаў яе ліцвін. Аўтар дакладна акрэслівае сваю нацыянальную прыналежнасць. І тое, што яго хата багата на песні сялян, сведчыць пра сацыяльную скіраванасць паэзіі Вінцэся Каратынскага. Ён катэгарычна заяўляе: «А звычай без песні ў святой мне хвіліне — / Расчатая глумам ашчада, / Ламаць яго нельга!» [4, с. 15].

Праблемай вытокавага перыяду, на вырашэнне якой скіраваны асноўныя творчыя намаганні, з'яўляецца выпрацоўка формаў адлюстравання нацыянальнага жыцця, тое, што на сталых ступенях літаратурнай традыцыі мы назавём тыпізацыяй, мастацкім мадэляваннем рэчаіснасці. У нашай літаратуры тыповым жанрам вытокавага перыяду становіцца песня [2, с. 9].

Песня — жанр сінтэтычны, які спалучае ў сабе духоўнае і жыццёвыя «парады», якія дадзены вышэйшай сілай. Народны геній выбірае менавіта гэту форму раскрыцця свайго «Я». Цікавым вобразам-сімвалам у творы з'яўляюцца «тры сонцы», якія павінны заззяць над роднай вёскай і «люд абнадзеяць на свеце». Па-рознаму можна расшыфраваць дадзены выраз: гэта і лозунг французскай рэвалюцыі 1789 года «Роўнасць, свабода, братэрства», гэта літасцівы да роднага краю Бог, які паўстае ў выглядзе Святой Тройцы — Бога Айца, Сына і Святога Духа. Але, як нам здаецца, сам Вінцэсь Каратынскі дае расшыфроўку гэтаму свайму сімвалу ў вершы «Любасць».

Паколькі лірычны герой прыняў пострыг — пастрыжыны, ахвяраваў асабістымі жыццёвымі інтарэсамі дзеля служэння простаму чалавеку, Богу, то і твор успрымаецца як прапаведзь. Гэты верш — своеасаблівы філасофска-багаслоўскі сімвал веры. Сам паэт як прапаведнік тлумачыць Боскія ісціны чалавеку. Першая страфа верша глыбінна-філасофская. Бог працяўляецца ва ўсім: і ў касмічных маштабах — у «бегах планетных», і ў чалавечым штодзённым жыцці — у «квецені буйнай». І злучае ўсё ў свеце Дух, які завецца Любасцю. Вінцэсь Каратынскі даступна тлумачыць, з чаго пачынаецца шлях да ўсеахопнае любові: «Лучнасць сямейкі — першая повязь / Зерне, з якога любасць вякуе», другая прыступка: «Любасць да краю, з першае плыніць, / Наш абавязак, місію множыць» — патрыятычнае служэнне краю, яго людзям, а трэцяя прыступка: «любасць да люду еднасць завершыць / Думкі зямное з думкай нябеснай» [4, с. 19]. Гэта апошняя ўсеахопная чалавечая любоў, тоесная Боскай любові. На зямлю прыйдзе Царства Божае, змена сацыяльнага і нацыянальнага становішча, калі гэтыя тры любові злучацца ў адну. Наступная цытата А. С. Яскевіча падагульняе разважанні пра празорлівасць, відушчасць В. Каратынскага, які бачыць выхад з цяжкіх жыццёвых умоў у згодзе паміж людзьмі, выкананні ўсіх маральных устаноў, у эвалюцыйным руху да ідэала: «У выпрацоўцы сваёй эстэтычнай канцэпцыі пачынальнікі зыходзілі з таго, што перш чым адмаўляць штосьці ў жыцці, трэба палюбіць яго бязмежна, да багавейнага пакланення перад гэтым вялікасным боскім дарам. У творчым плане гэта прыводзіла не да адмаўлення рэчаіснасці, а да маштабнага яе ўспрымання, узгаднення жыцця рэальнага з яго ідэальнай мараллю. Адсюль тып творчасці нашай літаратуры, нягледзячы на яе маладосць, надзвычай праніклівы сваім зазіраннем у жыццёвыя бездані і адначасова адухоўлены высокай мукай хрысціянскага жыццесцвярджэння — пакланення перад велічнасцю быцця» [2, с. 10].

Найбольш яскрава і шматбакова эстэтычны ідэал В. Каратынскага як паэта-сентыменталіста знайшоў адлюстраванне ў вершы «Любасць». Слова «любасць» мае асаблівае сэнсавое напаўненне, пра яго прачула напісаў Каратынскі. Гэты твор — своеасаблівы трактат паэта, дзе ён тлумачыць Боскія ісціны чалавеку: «Дух адзіны лучыць гоні сусвету / Зваць яго Любасць; светлая мара / У квецені буйнай, бегах сусветных / Дух той спазнае, дух жыццядарны» [4, с. 19]. Як бачым, В. Каратынскі называе Любасцю (дарэчы, напісанне гэтага слова з вялікай літары надае яму глыбокае значэнне вялікай каштоўнасці ўсеагульнага маштабу) «жыццядарны дух», які «лучыць гоні сусвету». Любасць — гэта сіла, якая аб'ядноўвае чалавека «светлай мары» з усім тым, што мае сапраўды важнае значэнне. Менавіта Любасць, «як будзе ў сэрцах супольнай», мае магчымасць прывесці чалавецтва да

сапраўднага шчасця. Вінцэс Каратынскі ў сваім вершы даступна тлумачыць, з чаго пачынаецца шлях да ўсеагульнае любові. Аўтар выдзяляе як асобныя: Любасць да Краю, якую трэба разумець як самаадданае служэнне Радзіме, патрыятызм; Любасць да Люду, якая ўспрымаецца ў першую чаргу як служэнне свайму народу, пашана да яго, гуманізм; Любасць да Сям'і. Зыходзячы з гэтага, можна сцвярджаць, што менавіта «складаемыя Любасці», калі да іх імкнуцца, даюць чалавеку магчымасць адчуць сапраўдную гармонію (яе аўтар у вершы называе «лучнасцю») з Сусветам, Богам, з іншымі людзьмі і з самім сабой. Лучнасць — гэта злучанасць, аб'яднанасць, блізкасць. Рад гэтых сінонімаў вялікі. І з яго можна выбіраць словы, якія дапамагаюць растлумачыць слова «лучнасць» ва ўсіх чатырох строфах, выкарыстаных В. Каратынскім.

Паэт побач з Любасцю да Краю, Люду, якія можна назваць усеагульным памкненнем, усеагульнай «повяззю», паставіў менавіта Любасць да Сям'і, а не да канкрэтнага чалавека. «Лучнасць сямейкі — першая повязь. / Зерне, з якога Любасць вякуе» [4, с. 19].

Сям'я — гэта першааснова, гэта тое «зерне», якое здольна працягнуць жыццё. І таму Любасць да Сям'і паэт ставіць на першае месца. Сям'я трымаецца не толькі на каханні двух людзей. Трываласць сям'і залежыць ад многіх фактараў: сумесна наладжанай працы, здольнасці прадоўжыць род, наладзіць выхаванне дзяцей. У нарысе, прысвечаным Валяр'яну Тамашэвічу, В. Каратынскі называе яшчэ адзін складнік шчаслівай сям'і: «<...> цудоўная гармонія душ, якая найсумнейшае паўсядзённае існаванне ўносіць у ідэал сямейнага шчасця» [4, с. 235]. І разуменне менавіта такой «лучнасці сямейкі», напэўна, адзіна правільнае.

«Любасць да Сям'і, Краю, Люду» — усе назоўнікі ў гэтым вершаваным радку напісаны з вялікай літары. Гэта дае нам права гаварыць пра дадзеныя паняцці як найважнейшыя каштоўнасці чалавецтва. Праўда, у апошняй строфе можна «ўгледзець» яшчэ адну, не меншую (а ў пэўнай ступені, яшчэ больш значную і актуальную) для аўтара дадзенага твора каштоўнасць, бо да яе, па высновах паэта, можна прыйсці толькі праз тры вышэйназваныя. Для Каратынскага не магло быць большага шчасця, як убачыць, «калі зямля станецца вольнай», скіне гнёт прыгонніцтва, бо толькі тады «Бог загасцюе ў лучнасці свету» [4, с. 19].

Верш В. Каратынскага — гэта пералік па-сапраўднаму вартасных памкненняў, кодэкс маральных паводзін, да ажыццяўлення якога павінен імкнуцца кожны. Імкнуцца да таго, каб тры Любові зліліся ў адну. Літаратуразнавец А. Яскевіч робіць спробу ахарактарызаваць творчы метады паэта на аснове ўніверсальна-трансэндэнтнага светаразумення: «Усім жыццём людскіх пакаленняў пацверджана, што поўнае наталенне, паўната радасці існавання, гэтае звышняе нізходжанне блогаснай энергіі Сусвету даецца як мера за меру, у якую мы самі здольныя аддаваць, ахвяраваць, спагадаць, любасна атульваць кожнае стварэнне. Невыпадкова хрысціянская філасофія ўзводзіць Любасць у вярхоўны закон Сусвету, “закон царскі” (У. Лоскі, А. Ельчанінаў), повяззю якога ўтрымліваюцца ўсе касмічныя рэальнасці ад зор да чалавека, такога ж універсальнага цэнтры ў мініяцюры (мікракосмас). Менавіта толькі на ўзроўні хрысціянска-касмичнага ўніверсалізму імкнуліся вырашаць “кодавую” праблему эстэтычнага ідэалу нашы пачынальнікі. І без належнага разумення гэтай вызначальнай анталогіі нам цяжка будзе ўвайсці ў сам мастацкі свет В. Каратынскага, якога, усім іншым, можна назваць песняром хрысціянскай Любасці» [2, с. 27].

Заклучэнне. Станаўленне мастацкай традыцыі новай беларускай літаратуры мае для айчыннага прыгожага пісьменства найважнейшае значэнне. Менавіта ў XIX стагоддзі, дзякуючы Вінцэсю Каратынскаму, нарадзіліся аксіялагічныя арыенціры эстэтычнага ідэалу беларускай літаратуры. Крыніцай прыгожага была вусная народная творчасць, бо толькі яна, на думку паэта, змагла захаваць хрысціянскае разуменне сутнасці прыроды, сацыяльных паводзін асобы. У сентыменталісцкай паэзіі В. Каратынскага знаходзім пошук Бога, пошук гармоніі свайго ўнутранага свету і веру ў тое, што чалавецтва, кіруючыся маральнымі каштоўнасцямі, здольна знайсці выратаванне. Ідэал для Каратынскага-сентыменталіста —

чалавек, які трымаецца роднай зямлі, каранёў, верыць у лепшую будучыню, асоба, якая адчувае лучнасць з прыродай і здольная на перажыванне сапраўдных пачуццяў, бо нясе ў сэрцы Божы дух і вечную Надзею. Менавіта такі чалавек, зрабіўшы трывалым падмуркам існавання справядлівасць, праўду — гэта значыць Боскія ісціны, на думку В. Каратынскага, здольны знайсці правільнае выйсце з любой сітуацыі.

Спіс цытаваных крыніц

1. *Адамовіч, Г. Я.* З крыніц сусветнай літаратуры / Г. Я. Адамовіч. — Мінск : БелЭн, 1998. — 351 с.
2. Вінцэсь Каратынскі ў беларуска-славянскім літаратурным узаемадзеянні : матэрыялы Рэсп. навук. канф. (Мінск, 29 вер. 2006 г.) / НАН Беларусі, Ін-т літ. імя Я. Купалы ; рэдкал.: У. Мархель (гал. рэд.) [і інш.]. — Мінск : Беларус. навука, 2006. — 167 с.
3. Беларускі фальклор : хрэстаматыя / склад.: К. П. Кабашнікаў [і інш.]. — 4-е выд., перапрац. — Мінск : Выш. шк., 1996. — 856 с.
4. *Каратынскі, В.* Творы / В. Каратынскі. — Мінск : Маст. літ., 2007. — 309 с.
5. Словарь по этике / С. С. Аверинцев [и др.] ; под ред. А. А. Гусейнова, И. С. Кона. — 6-е изд. — М. : Политиздат, 1989. — 447 с.
6. *Сыракомля, У.* Добрыя весці: паэма, проза, крытыка / У. Сыракомля ; уклад. У. Мархель, К. Цвірка. — Мінск : Маст. літ., 1993. — 526 с.
7. *Философский энциклопедический словарь* / редкол.: С. С. Аверинцев [и др.]. — М. : Сов. Энцикл., 1989. — 815 с.

Паступіў у рэдакцыю 30.09.2019